

S Z Í N H Á Z

Lévay Endre

Mi van a színház körül?...

A SZÍNHÁZ — az a mi dolgunk.

Ha így fogalmazta volna meg válaszát az a kultúremlő, akinek a napokban föladtam a kérdést, akkor ma egészen maskeppen állnánk a színházi étellel. De nem így válaszolt és nem is így érzi. Am ez nemcsak puszta szó és nem is csak egy mellékgondolat, amely a tema kapcsán a válasz keresésében elolopakodott, hanem döntő tény, amelyet soha nem szabadna figyelmen kívül hagynunk. A színház kommerciálisan nem annyira és nem is olyan elszigetelt vállalat, mint a mozi, mert szervesen hozzatarozik a társadalom kultúrelétéhez és ez utóbbi nélkül úgysován el sem képzelhető. Vagy ha nekünk ei, akkor éppen úgy test, mint a miénk, és úgy néz ki vagy olyan értékkel bír a társadalom kultúreléte is.

A szabadkai Népszínházról van szó, őszinte szóval, mert az utóbbi idoben egyre gyakrabban emlegetik, hogy meglepte a valóság. De ez nem is új keletű, inkább zoroakkorja egy regen nüzodo beiso ugynek. A nehéz ido voltakeppen az evad első napjaiban állt be, meg a múlt év szeptemberében, amikor szövegkönyv meg nem volt a rendezők kezében és a színháznak a kezdéshez jofortman nem volt közönségdaraaja. Két hónap, szeptember és október csaknem teljes egészen bemutató nélkül futott ei; »kinagyított a motor«, mert 1953 majusától október ho végéig (kivéve a fesztivált) a premier-közönség nem volt színházban. Az egész évad nekünk indult, pedig nyilvánvaló, hogy hírvivoje és hangadója társadalmi vonalon mindig ez a közönség volt. Hát lehet-e egy komoly és igényes evadot nekünk kezdeni?

Erre a kérdésre nem nehéz válaszolni, főleg nem egy félesztendő után, amikor mar nemcsak a jöslások, de a tények is beszélnek. És beszélnek a számok. Az 1952/53-as évad első feleben 522.000 látogatója volt a színháznak; az idei szezonban ugyanez idő alatt 41.000. Ha a számadatokat még alaposabban szemügyre vesszük — tekintetbe véve a bemutatók és a diakeladások számát —, akkor ez az esés 20—25 százalékot tesz ki. Ezt egyébként a repertoár népszerűtlensége is megmutatja. Alljon itt egy kis összehasonlítás a pár év előtti műsorból: Meyermans »Reménye«, Dickens »Házitücske«, Bródy »Tanítónő«-je több mint negyvenszer ment, de voltak olyan darabok is — mint mondjuk Móricz »Ludas Matyi«-ja, amelyet több mint hatvanszor adtak — ezzel szemben a mai műsorból a legtöbbszor adták (nem a drámánál) a »János vitéz«-t, a horvát dráma pedig a »Hasznágnicát«, tízennyolcszor. Ha a közönségsikert nézzük, akkor a legtöbbszor játszott darab Sulhóf József »Kiddölt a májusfa« című népszínműve. Most adták huszonötödször. Az idei darabok mérlege: Kvazimódó: Magdics-ügy 10, Fauchois:

Szegény Mavrier 10 és a »Három kalap« 10 előadást ért meg eddig. A többi négy-ötöt, vagy még annyit se, mert akad közöttük olyan darab is, amelyről kényszeredetten vagy megértéssel, de hallgat a krónika.

Hol a hiba? Hol van az a pont, ahol elvétették a lépést?

Ahelyett, hogy az idő tisztázta volna, és a sok-sok káron való tapasztalat, meg jobban összegubancolódott a kérdés s ezt meg tetezte az igazgató-válság. A baj nem jár egyedül, társat is keres magának. Az egyik igazgató távozását követte a másik lemondása s most üresen állnak a »bársonyszékek«. Mert itt valamit tenni kell, helyüket — kényszermegoldásként — külső emberek összefogásával ellátgatta az igazgató-tanács.

A helyzet még nem változott és ügylátszik nemcsak a műsorkérdés megoldásán múlik, hogy minden rendbejőjjön a színház körül. Mindez a színház feiól egészen maskeppen fest.

Lássuk.

»Kétségtelen, hogy a műsorpolitika is hozzájárult ahhoz, hogy az idén közel 25 százalékkal csökkent az érdeklődés. De ezt a műveszi program hozta maga után. Egymás után nehéz darabok kerültek műsorra, több a dráma, a sőtéthanguatú darab, mint a vígjáték, az enekes, zenés színmű, a komedia, holott jól tudjuk, hogy a közönség szeret kacagni és nagyon szereti a muzsikát. A szomorújátéktól húzodozik a néző, s csak az nézi meg, akinek igazán műveszi igénye van, és a szórakozásnál jóval többre becsuli a műveszi élményt. De ezek olyan kevesen vannak, hogy itt, ahol a színháznak több mint százesztendős hagyománya van, »Fehér holló«-társaságot lehetne belőlük alakítani. Nem is lehet mindent, főleg nem egy színház jövőjét rajuk építeni. Jelentősebb, aki utánuk jön: az ifjúság. Az új színházi közönség, — és itt érte a színházat a legnagyobb veszteség az idén. Szabadkán tudvalevőleg 17.000 diák él s jelenlétét alig érzi a színház. A magyar dráma alig találkozik velük, jóllehet itt működik a tartomány magyar tanítóképzője, mellette a magyar főgimnázium, a technikai középiskola, az inasiskola stb., stb. Am ez az érdeklenség nem csupán a diákságon múlik és nem is elsősorban rajta múlik, hanem inkább a tanári karon. Tanárainak színházi érdeklődése megdőbentő. A bemutatókon vagy akár a repriz-előadásokon alig látni őket, — még az irodalom-szakosokat is. Milyen színházi érdeklődése lehet annak a diáknak, akinek a tanára nem fordul érdeklődéssel egy ilyen kultúrintézmény munkája felé? Egy-egy bemutató — főleg a képzőben — lektűr kellene hogy legyen, de nem hogy erről és nem hogy a klasszikus művek stúdiójáról, de az egyszerű diákeladások látogatásáról is alig esik

szó. Ha a színház átíratot küld, esetleg fölolvassák az osztályokban (ha fölolvassák), de arról már senki sem gondoskodik, hogy az előadások látogatását megszervezzék. Hány meghirdetett drága diákelőadás múlik el az üres székektől tátongó nézőterrel? Hány értékes színházi délután, amikor egy-egy belépőjegy ára tíz-tizenöt dinár? Mennyivel olcsóbb ez, mint a filmszínház jegy s oda — akármilyen értéktelen filmet adnak, csak amerikai legyen — özőnlük a nép... Hogyan lehet így új közönséget nevelni?...

Az ifjúságon kívül van egy másik színházi közönség is: a munkásság. A műsor neki is szól, hozzá is igazodik?

»Nem egy esetben ez a szempont határozta meg a műsorra tűzött darabot eszmeiségeénél vagy éppen műfajánál és hangulatánál fogva. Még sincs az az érdeklődés, ami elvárható lenne azért, hogy a munkásság is fokozottabb kultúr-igényű életet éljen. Mert nem lehet kifogás a pénztelenség, ha a mozira mindig jut, sőt, néha arra több is, mint kellene. Más, egészen más tünet van emögött. Munkásságunk egyrésze (lehet azt mondani: olykor nagyrésze) nem érzi szükségét annak, hogy színházba járjon. Nem hiányzik neki, talán azért, mert nem érzi magáénak, vagy azért mert a régi életstílus igénytelenségéből még nem tudott kilépni?!

Tények. Nehezen megdönthető tények ezek s talán innen keltezhető, hogy színházunk még ma is magán hordja mint valami gátló terhet, a vidékiesség jellegét. Ezen a falon természetesen legkönnyebben a népszínmű és a komédia hangja hatol át, — a dráma, a színmű már jóval előtte, a kisszámú értelmiségi közönség szűk körénél megtorpan és — nem jut tovább...

LFSZ DOLGA bőven az új igazgató-tanácsnak és erő is kell hozzá, hogy merészen nyúljon a problémákhoz.

A színház — valóban a mi dolgunk. Nem lehet csakcsupán a színházra hárítani azt a gondot, amely egyben egy város egyetemes kultúrelétének gondja is. Sokkal szélesebb vonalon indulhatna meg, éppen az idén, amikor a színház századik évét tölti be s amikor Palicsfürdő is — szabadtéri színpadával — százéves jubileumát üli. Ha az elgondolásban méltó nagyvonalúságnak kell érvényesülni, akkor művészi igényű programra van szükség. Ezt sürgeti és megköveteli az is, hogy a város a színhely, a vajdasági Salzburg, ahol lezajlik majd az idén is a tartományi színházak fesztiválja. Ámde ehhez reprezentatív darab is kell, nemcsak a

forgó színpadon, hanem künn a szabadtéren is. És mi van ebből előkészületben? Hellmann színműve, a »Kis rókák« Garay Béla jubileumára; Tóth Ede »Kintornás család« című népszínműve, amelynek a dramaturg »Elhagyott szerető« címet adott; Richter János pályadíjat nyert színpadi játék, az »Álarc nélkül«, Muscatescu »Titanic-keringő« című vígjátéka; Dickens »Copperfield Dávid« című regényének színpadi változata és Gogoly »Revizora«. Sinkó Ervin tervbe vett színműve, a »Szörnyű szerencse«. Súllyó József »Bácskai kaland« című színműve és Shakespeare »Othello«-ja a jövő évre marad. Az opera Gounod »Faust« című operáját hozza színre. A három nagy szerepet a három legjobb erő énekli: Faust — Alekszandar Marinkovics, Margareta — Jelka Ászics, Mefisztó — Németh Rudolf. Emellett az eredeti műsortól eltérően két operett kerül színre: a »Gül-Baba« és a »Cigányszerelem«. Arról nem esett szó, hogy a nyári szabadtéri színpadra betanulják a »Szent-iváni-éji álmot«, ami ha díszletekben igen, de kosztümökben nem igényelne nagyobb erőfeszítéseket.

Igy már vizsgálatóbb a kép, ha megvan hozzá az erő, mint ahogy megvan, hiszen a magyar dráma új, fiatal erővel gazdagodott. De közönség is kellene hozzá, ifjú és munkás néző, legalább néhány ezer, hogy méltó keretben legyen ünnep, és valóban színházi ünnep legyen. Szabadkán a századik évforduló... Majd az igazgató-tanács, — majd az ifjúság, — majd a munkásság, — majd az üzemek... Mennyi ígéret és mennyi remény?

Az élet mindég tele van ígérekkel, csak egy halálos ellensége van ennek: a csönd. A néma hallgatás. És az, ha valaki vállat von a dolgok előtt. Pedig ezen múlik, és ez nem lehet közömbös senki számára sem, mégha a színházi perpatvar az egyik oldalon, a tankönyv, az iskola, a katedra vagy a munkapad a másik oldalon úgy tűnik, hogy leköti minden gondolatát.

Éppen a mai válságnak kell megoldania mindezt, mert végre élesen fölvetette a kérdéseket. Az álljon az élre, aki bírja, akinek van is művészi fölkeszültsége hozzá, hogy a színház igazi szerelmeseként ragadja meg a munka nehezebb végét a »darázsfészekben«, és az áthidalhatatlannak tűnő kátyún az ekhószereket átsegítse...

Szabadka, 1954 február.